
PROBLÉMY SPOJENÉ S UŽÍVÁNÍM GEOGRAFICKÝCH JMEN V RÁMCI HOSPODÁŘSKÉ NĚMČINY

Jaroslav Březina*

V dnešním globalizovaném světě dochází v jednotlivých ekonomikách k velkému množství obchodních kontaktů nejen s tradičními partnery, ale stále častěji s obchodními partnery reprezentujícími nové, často exotické trhy. Zaměstnanci pohybující se ve sféře zahraničního obchodu, ať již v soukromých firmách či v oblasti státní správy, jsou tak ve stále větší míře konfrontováni s novými poznatky ekonomického, kulturněpolitického, ale i zeměpisného charakteru.

Internacionalizace kapitálových trhů, zintenzivnění mezinárodních vztahů nejen v hospodářství, ale i v oblastech vědy a techniky, vytvoření společného evropského trhu, to vše zvyšuje dramatickým způsobem nutnost profesní mobility. Tato skutečnost klade zcela zákonitě vyšší nároky jak na čistě ekonomické vzdělání, tak i na znalosti z celé řady dalších disciplín, např. politologie, ekonomické geografie či socioekonomické geografie (v anglosaských zemích známé pod pojmem antropogeografie), ovládání vícero světových jazyků nevyjímaje. Internacionalizace ekonomik činí ze znalostí cizích jazyků v současnosti jeden z hlavních kvalifikačních předpokladů pro uplatnění na poli mezinárodního obchodu.

V oblasti německého odborného hospodářského jazyka tak s ohledem na zmíněné skutečnosti nabývá na významu téma, které na první pohled s čistě ekonomickou tematikou nesouvisí – jedná se o problémy spjaté s užíváním geografických názvů zemí a jejich obyvatel. Toto tvrzení se může zdát na první pohled přehnané. Jako varovné, ale zároveň i úsměvné memento nám však může posloužit známý lapsus lingua bývalého amerického prezidenta G. Bushe, který při své návštěvě Austrálie poděkoval premiérovi Howardovi za vyslání rakouských vojenských oddílů do Iráku. Tento omyl lze odůvodnit fonetickou podobností anglické transkripce obou zeměpisných názvů *Austria* vs. *Australia*.

V rámci německého jazyka je celá věc ztížena nejasně stanovenými jazykovými pravidly. S trochou nadsázky lze tvrdit, že neexistuje komplikovanější oddíl jazykových pravidel, než jsou geografické názvy. Užívá-li německý jazyk obyva-

* Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů (brezina@vse.cz).

telské jméno *Engländer*, proč ne také *Finnländer*, když názvy obou států jsou odvozeny podle stejných pravidel – *England* a *Finnland*. A proč nežijí ve Francii (*Frankreich*) *Frankreicher*, nýbrž *Franzosen*. V případě Monačanů selhávají jakékoliv pokusy o logické odvození, zde je třeba vědět, že v Monackém knížectví narazíme na *Monegassen* – pozor, neplést s *Madagassen*, což je označení obyvatel ostrovního státu Madagaskar. Čím vzdálenější země a jejich obyvatele máme na mysli, tím je situace komplikovanější: *Andorraner*, *Togolesen*, *Jemeniten*, *Venezolaner*. Klasický spor o to, zda obyvatelé Kypru jsou *Zyprioten* nebo *Zyprer*, zdá se, nemá konce. Redakce nakladatelství Duden však na svých stránkách uvádí, že politické rozdělení Kypru na dvě části je třeba respektovat i v jazykovém kontextu. Obecné označení pro obyvatele ostrova zní *Zyprer* s příslušným adjektivem *zyprisch*. Při užití pojmu *Zypriote* se však toto označení vztahuje pouze na řeckou část obyvatel, ne však na tureckou enklávu. Toto užívání doporučuje i v Německu působící agentura StAGN (Ständiger Ausschuss für geographische Namen).

Tam, kde selhávají školní vědomosti, vytváříme analogie. Protože pro označení obyvatel zemí Dálného východu často využíváme sufix *-esen*, užívá se např. pro obyvatele ostrova Tchaj-wan zcela automaticky a bohužel chybně pojmenování *Taiwanesen*, přestože Tchaj-wan obývají podle Dudenu (Duden – Deutsches Universalwörterbuch, s. 1559) *Taiwaner*. V rámci korektnosti je však nutné zmínit i tzv. *Festland-Chinesen*, kteří tvoří na ostrově asi 15% menšinu. Stejně tak nelze v Pekingu potkat *Pekingesen*, ale pouze *Pekinger*. Jestliže v Kazachstánu žijí *Kasachen* a obyvatelé Afghánistánu jsou *Afghanen*, tak by podle dané logiky v africkém Súdánu měli žít *Suden*, ale i zde je analogické uvažování chybné. Správné označení zní *Sudanesen* – stejně jako *Senegalesen*. Chceme-li pokračovat v cestě po Africe, nenarazíme však na *Ghanesen*, jak bychom se po předchozí zkušenosti mohli domnívat, nýbrž na *Ghanaer*. Naopak označení obyvatel Konžské republiky a Konžské demokratické republiky ctí již dříve zmiňovaný sufix *-esen*, a proto v obou zemích potkáváme *Kongolesen*. Bohužel však již tento název nezohledňuje existenci dvou samostatných států. Rovněž označení *Koreaner* pro obyvatele Korejského poloostrova v důsledku rozdělení poloostrova na dva samostatné státní celky (Korejská republika a Korejská lidově demokratická republika) nereflexuje zcela přesně na danou skutečnost. Již zmiňovaný StAGN doporučuje používat označení *Koreaner* jen v případě, kdy je zcela zřejmé, o kterou z těchto dvou zemí se jedná. V tomto ohledu se však zdají být rozumnější v praxi hojně užívaná označení *Südkoreaner* a *Nordkoreaner*, odvozená logicky od neoficiálních názvů obou zemí (*Südkorea* a *Nordkorea*). Jisté problémy jsou rovněž spjaté s německým názvem pro Moldavsko, protože původní označení *Moldau* je dnes často nahrazováno ne zcela přesným *Moldawien*, vhodnějším spíše pro označení celého historického území, tzv. Moldávie, rozkládajícího se na území dnešního Moldavska, Rumunska a Ukrajiny. Podobná situace nastává u německého označení pro Kyrgyzstán (Kyrgyzskou republiku), kde vedle původního názvu *Kirgisistan* (*Kirgisische Republik*) lze nově používat i formu *Kirgisien*, či u Somálska, kde jsou možné rovněž dvě varianty – *Somalia* / *Somalien*. Komplikované je též označení obyvatel dvou afrických států – Nigeru a Nigérie (něm. *Niger* a *Nigeria*). Zde bohužel převažuje tendence užívat

výraz *Nigerer* pro obyvatele obou zemí. Je však třeba rozlišovat mezi *Nigrer* (pro Niger) a *Nigerianer* (pro Nigeria).

V 90. letech minulého století posunul válečný konflikt v Iráku do popředí celosvětového zájmu národ, který Američané označují *Iraqis*. V německých médiích tak byly okamžitě ze všech vysílacích stanic a programů slyšet zprávy o *die Irakis*. Možná, že se v této situaci vycházelo z nepsaného pravidla, že všechny národy na Blízkém východě mají v němčině koncovku *-is*: *Kuweitis*, *Israelis*, *Pakistanis* či *Saudis*. Ale kam bychom pak museli na mapě umístit *Syrer* a *Jordanier*? Nesmíme zapomenout ani na *Libanesen*, *Türken*, *Ägypter*, *Katarer* a *Omaner*. Celá věc je tedy komplikovanější, než bychom si přáli. Pouze dvakrát je sufix *-is* ve výše uvedených případech správný. Obyvatelé Kuvajtu se v němčině označují jako *Kuweiter*, Pákistánci jsou *Pakistaner*. Proto také neexistují v němčině *Bangladeschis* či *Sri Lankis*, ale pouze *Bangladescher* a *Sri Lanker*. A správný německý tvar pro *die Irakis* je *Iraker*.

Každý zeměpisný název má svou historii a některé odvozeniny dnes již lze považovat za anachronismy. Stále více je upřednostňováno jednoduché zakončení na *-er* (např. *Liberier* místo *Liberianer* či *Sudaner* místo *Sudanesen*. Neznamena to však, že by starší forma nebyla platná. V mnoha případech nalezneme v lexikonech dvě možné varianty, např. pro Tibetany označení *Tibeter* a *Tibetaner*.

Další komplikace způsobuje rozlišování mezi geografickými názvy územních celků, regionů či oblastí a označením států jako politických jednotek. V prvním případě jsou uváděna tato označení většinou se členem: *der Breisgau*, *die Toskana*, *das Elsass*, *der Balkan*, *die Pfalz*. Ale i zde se najde výjimka – např. *Burgund* či *Kosovo* (lze použít i varianty *der /das Kosovo*). Označení země ve smyslu politického celku (stát) se užívá většinou bez členu: *Afghanistan*, *Deutschland*, *Österreich*, *Zypern*. V druhém pádě jednotného čísla se přidává genitivní *-s*, ostatní pády zůstávají bez koncovky. Podobná pravidla platí i pro několik málo zemí, jejichž název se skládá ze dvou částí spojených spojkou *und*: *Antigua und Barbuda*, *Trinidad und Tobago*, *St. Kitts und Nevis*, *St. Vincent und die Grenadinen*. V těchto případech se však genitiv tvoří poměrně komplikovaně, a proto se více užívá opisu pomocí předložky *von*: *die Wirtschaftsdaten von Antigua und Barbuda*. Rovněž při vytváření adjektivních forem nebo při označení místního obyvatelstva dochází u těchto víceslovných názvů ke komplikacím, a proto se používá pouze první část názvu. Správa ostrovního státu *St. Vincent und die Grenadinen* je tedy jednoduše „*vincentische Verwaltung*“ a obyvatelé jsou *Vincentiner*.

Je-li název státu rodu ženského, je používán člen určitý: *die Türkei*, *die Ukraine*, *die Schweiz*. Stejně tak se členem jsou názvy států, které mají pouze podobu množného čísla: *die USA*, *die Bahamas*, *die Philippinen*, *die Vereinigten Arabischen Emirate*, *die Niederlande*. Tyto názvy zůstávají ve všech pádech bez koncovek, pouze *die Niederlande* přibírá v dativu *-n*. Člen určitý je rovněž pravidlem pro názvy států rodu mužského. Bohužel však u těchto označení často dochází ke kolísání mezi středním a mužským rodem, a tím se situace stává značně nepřehlednou. K těmto zemím patří např. *Irak*, *Libanon*, *Iran*, *Sudan*, *Tschad* a *Kongo*. Zatímco např. Ministerstvo zahra-

ničních věcí SRN doporučuje variantu bez členu, jsou tyto názvy běžně užívány s určitým členem rodu mužského.

Jestliže je však v mediálních zprávách z Blízkého východu *Irak* uváděn bez členu, lze předpokládat, že spíše než doporučení oficiálních míst je na vině původní anglické označení. Britové a Američané totiž tento zeměpisný název používají výhradně bez členu.

Jednou se členem, podruhé bez členu – ani u německého názvu pro Írán nevládne shoda. Nejspíš proto, že perština nezná člen, je často užíván bez členu i německý název *Iran*. Duden (Deutsches Universal Wörterbuch, s. 846) uvádí rod střední, ale zároveň připouští i variantu se členem rodu mužského – *der Iran*.

Dalším častým problémem, na který často v souvislosti s geografickými názvy narážíme, je dilema v užívání předložek *auf* a *in* ve spojení se jmény ostrovů, resp. ostrovních států. Jestliže je míněn ostrov jako geografické území, pak je správná předložka *auf* (*ich verbrachte zwei Jahre auf Madagaskar*), když jako státní celek, pak *in* (*die politische Situation in Madagaskar ist immer kritisch*). Podle tohoto pravidla se *Malteser* narodil jak *in*, tak *auf Malta*, protože v tomto případě záleží pouze na nás, zda si vybereme národnost nebo místo původu.

Totéž platí i pro předložky *aus* a *von*. CD s indonéskou etnickou hudbou může pocházet *von*, ale i *aus Indonesien: von der Insel* vs. *aus dem Land*. Naproti tomu ale prázdňinový pohled nepochází *aus Sylt und Rügen*, nýbrž jen *von Sylt und Rügen*, protože oba ostrovy jen stěží můžeme chápat jako státní celky. Rovněž tak známé korsické pivo s příchutí myrty či kaštanů (*Kastanien-Myrthenbier*) pochází *von Korsika*, protože Korsika je součástí Francie.

Geografické názvy v němčině způsobují nejenom cizincům, ale i našim německy mluvícím sousedům v každodenní komunikaci stále řadu problémů. Stále lze registrovat časté chyby v užívání členu či nesprávné koncovky. Příčiny lze spatřovat v relativně komplikovaných a ne zcela přesných a v mnoha případech kolísajících pravidlech. Do jisté míry se dnes na užívání nesprávných geografických názvů podepisují i média vytvářející nové z cizích jazyků převzaté a německým gramatickým pravidlům částečně přizpůsobené výrazy.

Literatura

- Bush confuses Austria and Australia in latest gaffe. www.dailymail.co.uk/newsarticle-480494.
- Der Umgang mit Staatennamen [Newsletter vom 18. 05. 2007]. Newsletter-Archiv. Duden, 2007. www.duden.de.
- Die Einwohner Maltas und Zyperns [Newsletter vom 14. 05. 2004]. Newsletter-Archiv. Duden, 2004. www.duden.de.
- Die Länder der Erde – Nachschlagewerk über alle Staaten der Welt*. 1999. Ravensburger Buchverlag, 1999.
- Duden – Deutsches Universalwörterbuch*. 2003. 5. überarbeitete Auflage. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich : Dudenverlag, 2003.
- Geographische Namen in Deutschland*. 1999. 2. überarbeitete Auflage. Mannheim : Bibliographisches Institut, 1999.

- GÖTZE, L.; HESS-LÜTTICH, E. W. B. 2005. *Grammatik der deutschen Sprache*. München : Lexikographisches Institut, 2005.
- HAAS, H. D.; NEUMAIR, S.-M.; SCHLESINGER, D. M. 2009. *Geographie der internationalen Wirtschaft*. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2009.
- HOBERG, R. 2006. *Duden – Deutsche Grammatik*. 3. Auflage. Mannheim : Bibliographisches Institut, 2006.
- SICK, B. 2007. *Der Dativ ist dem Genitiv sein Tod*. Köln : Kiepenheuer and Witsch Verlag, 2007.
- Staatenlexikon – Fischer Weltalmanach*. 2006. Frankfurt am Main : Fischer Verlag, 2006.
- Welches Geschlecht haben Staaten? 2003. In *Sprachkreis Deutsch*. Bern : Bubenberg-Gesellschaft 3000, 2003. www.sprachkreis-deutsch.

PROBLEMS ASSOCIATED WITH USING GEOGRAPHICAL NAMES IN BUSINESS GERMAN

Abstract: Geographical names are still one of the most complicated parts of German grammar. Reasons can be seen in insufficient rules and many influences from other countries (especially from English speaking countries). The logical consequences of these imperfections are frequent mistakes in daily communication both in the language of the media and educational institutions.

Keywords: geographical names, international trade, German grammar, media reports